

[B] IDENTITEIT EN DE NEDERLANDSE GESCHIEDENIS

Het Nederland van nu is vooringenomen met grote termen als “identiteit” en “geschiedenis”. Over wat die identiteit precies inhoudt, wil men wel van mening verschillen, maar dat deze rechtstreeks af te leiden valt uit de geschiedenis staat buiten discussie. Problematisering van deze noties, zoals in 2007 gebeurde in een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, wordt niet op prijs gesteld. Toen kroonprinses Máxima bij de uitreiking van dat rapport stelde dat zij dé Nederlander niet had kunnen vinden, en dat volgens haar dé Nederlandse identiteit niet bestond, oogstte ze daarvoor kritiek. Zo’n relativering konden veel politici en opiniemakers niet verdragen.

Drie recent gepubliceerde boeken sluiten bij deze discussie aan. De Nederlandse geschiedenis is het onderwerp, en bij de behandeling ervan raken de auteurs aan het vraagstuk van de identiteit en het belang van de geschiedenis om die identiteit vast te stellen. Niet alleen deze onderwerpskeuze is zeer hedendaags, ook de vorm: de boeken kaderen steeds in multimediale projecten.

Han van der Horst schreef in zijn eentje *Een bijzonder land*, een meer dan zeventienhonderd pagina’s dik boek over de geschiedenis van Nederland. Van der Horst poogt er hulp mee te bieden in de zoektocht naar identiteit: “moderne lezers” kunnen door kennis van de vaderlandse geschiedenis te

nemen “beter op koers [...] blijven op de golven van de tijd” (p. 14). Als raamwerk voor dit “grote verhaal van de vaderlandse geschiedenis”, zoals de ondertitel luidt, dient de *Canon van Nederland*, die een paar jaar geleden werd samengesteld door een commissie onder leiding van Frits van Oostrom (www.entoen.nu). De canon bevat vijftig “vensters” die elk een van de belangrijkste gebeurtenissen, personen en ontwikkelingen van de Nederlandse geschiedenis vertegenwoordigen. Deze canon is volgens Van der Horst “geheel in de Nederlandse traditie” (p. 14) absoluut geen staatsgeschiedschrijving, maar een vrijblijvend instrument om de geschiedenis te ontdekken. Inmiddels zijn deze woorden, nog maar van de zomer van 2008, gedateerd: de regering wil de canon nu juist wél verplicht stellen in het onderwijs. Het gevolg: nieuw debat tussen historici, politici en commentatoren, tussen voor- en tegenstanders.

Niet dit hele debat is hier van belang, wel enkele urgente problemen van de canon die ook Van der Horsts boek hebben getekend. *Een bijzonder land* is een grote prestatie, maar het wordt nooit wat het belooft: de vijftig hoofdstukken zijn en blijven losse fragmenten en vormen niet “het grote verhaal”. Van der Horst is aan de beperkingen van de canon gebonden, daardoor ontbreekt het evenwicht. Chronologisch blijkt dit doordat meer dan de helft van het boek opgaat aan de geschiedenis van na 1800, en iets minder dan negentig procent ervan aan de geschiedenis van na 1500. Thematisch wordt bijvoorbeeld de literatuurgeschiedenis slechts in enkele flarden behandeld: Maerlant wordt in het venster “hebban olla vogala” genoemd, Multatuli heeft de *Max Havelaar* geschreven en Annie Schmidt is zelf een venster. Maar Hooft, Vondel, Couperus en Vestdijk blijven achterwege. Daarnaast is er een geografisch defect: de canon van Nederland blijkt een canon van Holland. Nauwelijks zijn er vensters over bijvoorbeeld Noord-Brabant, Limburg, Groningen of Drenthe, nauwelijks doet Van der Horst moeite om de bestaande vensters aan de geschiedenis van deze landsdelen te verbinden.

Soms drukt het heden ook wel erg zwaar op het verleden. Van der Horst benadrukt steeds het verleden vanuit zichzelf te willen verstaan. Zijn geschiedenis van Nederland is dan ook vol met kinderen van een tijd (p. 91, 108, 390), die begrepen

moeten worden uit een tijdgeest (p. 85, 101, 136, 614). Tegelijk wordt bij bijna ieder venster een verband met het heden gelegd. Het lijkt er dan ook wel eens op dat voor Van der Horst een gebeurtenis, persoon of ontwikkeling slechts waarde kan hebben als deze invloed heeft uitgeoefend op het Nederland van nu. Dit leidt tot nogal exorbitante claims als zou de huidige lust tot tuinieren in nieuwbouwwijken voortkomen uit de buitenplaatsen van de zeventiende en achttiende eeuw (p. 293), en worden middeleeuwse minstrelen wel erg platvloers vergeleken met Hollywoodsterren (p. 64). Het is de vraag of een canon, die aan een vraag uit het nu beantwoordt, ooit aan dit probleem kan ontkomen.

Verleden van Nederland is een ander boek, maar met hetzelfde onderwerp: de hele Nederlandse geschiedenis. De indeling in tijdvakken is traditioneel en dat geldt eigenlijk ook voor de inhoud. De auteurs (Geert Mak, Jan Bank, Gijsbert van Es, Piet de Rooy en René van Stipriaan) zijn allen goede historici én schrijvers en dat heeft geleid tot een degelijke en overzichtelijke geschiedenis van Nederland. Het boek leest zeer vlot, niet om zijn verrassende interpretaties maar wel om de goede stijl. En vanwege het prachtige uiterlijk: het boek zit vol met mooie platen, vaak in kleur, die de geschiedenis aanschouwelijk maken.

Hetzelfde geldt voor de tv-serie *Verleden van Nederland*: door magnifieke shots een genot om te zien. Maar, zoals zo vaak het geval is, geldt ook hier: het boek is beter. Net als het boek kent ook de tv-serie acht delen, in dit geval uitzendingen van vijftig minuten. De eerste delen van de serie zijn vaak traag en saai, met een warrige chronologie. De laatste afleveringen zitten juist overvol en zijn door verweven verhaallijnen dikwijls moeilijk te volgen. De terechte aandacht voor de koloniale geschiedenis leidt nogal eens tot een rusteloos heen en weer springen tussen wingewest en moederland. De makers zijn ook niet te benijden: zij hebben voor de hele Nederlandse geschiedenis zeseneuhalf uur gekregen. De inspiratiebron, Simon Schama's *A history of Britain*, deed het met vijftien uur.

De auteurs van *Verleden van Nederland* raken kort aan de vraag naar de Nederlandse identiteit, maar hanteren daarvoor de wat obligate metafoor van een rivier: sommige dingen veranderen, andere blijven gelijk. *Verleden van Nederland* is eigenlijk, ondanks de bijbehorende tv-serie, voor alles een traditioneel narratief over Nederlandse geschiedenis. Anders is het jongste boek van de familie Blokker: *Nederland in 12 moorden*. De programmatische ondertitel luidt: *Niets zo veranderlijk als de Nederlandse identiteit*.

Versleping caisson voor bouw Veerse Gatdam, Foto A. Klein/
Nederlands Fotomuseum.

Ook de Blokkers hebben er een tv-serie bij gemaakt en dat heeft geleid tot twee merkwaardige historische producten, alleen al door de wat onwennige, niet-chronologische benadering. Ze willen eigenlijk laten zien dat Nederland wat “onnederlander” is geweest dan altijd is gedacht: minder tolerant, minder nuchter, minder gastvrij. De beste manier om dit aan te tonen is volgens hen door een twaalfstal moorden uit de Nederlandse geschiedenis te beschrijven. Dit maakt het boekje en de tv-serie tot een ironisch commentaar op de bestaande identiteitsdiscussie. De Blokkers brengen door historische parallellen enige relativering op het Nederlands zelfbeeld aan: de middeleeuwse twisten tussen Hoeken en Kabeljauwen zijn eigenlijk als rellen tussen de voetbalsupporters van Ajax en Feyenoord (p. 114). De gewelddadige vermoorde achtste-eeuwse missionaris Bonifatius is gelijk een moslimterrorist (p. 139).

In de tv-serie worden deze discussies nog eens overgedaan. In de bibliotheek van Blokker sr. (die, getuige de verwijzingen in het boek, wel erg overheerst wordt door de werken van Huizinga en Fruin) spelen zich vermakelijke scènes af: de drie heren kibbelen met elkaar, waarna de oude Blokker er kennelijk een van zijn zoons op uit stuurt om een reportage te maken. Bas vindt zo in Dokkum een priester die door de stress en drukte die het werk bij de zogenaamd heilzame Bonifatiusbron met zich meebracht een hersenbloeding kreeg. Jan jr. ontdekt in Antwerpen dat Van Speyk beschonken was en aan lager wal raakte voor hij zijn schip opblies. Dat is de ironie en de *debunking* waarvan de Blokkers houden en die boek en serie zeer leesbaar en lichtvoetig maken.

Maar om geschiedenis te zijn, is het boek te ahistorisch, getuige de wel erg grove vergelijkingen. En om werkelijk iets te zeggen over de Nederlandse identiteit is het te makkelijk en te onduidelijk. Op het ene moment stellen de Blokkers dat er niet zoiets bestaat als “een duurzame Nederlandse volksaard” (p. 234), en is het misschien wel “een veeg teken” (p. 236) dat de oude hobby van Huizinga en Fruin, het vaststellen van die volksaard, weer in opkomst is. Toch gaan zij doorlopend de discussie aan met de beelden van Huizinga en Fruin en wordt zowel in het boek als in de serie geopperd dat het juist tijd is voor een

herijking (p. 12). Fruin schreef in 1871, Huizinga in 1934 en nu, 2008, is het dan de beurt aan de Blokkers? Dat is toch ook niet helemaal de bedoeling, ze willen alleen maar een kanttekening plaatsen bij het heersende beeld, er “op wijzen dat we als volk vaak een stuk onnederlander zijn geweest dan we misschien dachten” (p. 15). Maar juist daardoor worden wel weer andere kenmerken van dé Nederlander, of dé Nederlandse identiteit, eeuwigheidswaarde toegekend. “Het sektarisme zit ons in de genen”, (p. 14) heet het. De ruziënde burens van de dertiende eeuw, de Friezen en de Hollanders, hebben trekken van de hedendaagse Nederlanders: “hebzuchtig, zelfgenoegzaam, verongelijkt, onverzoenlijk” (p. 69). Zo wordt, ondanks de expliciete verzekering dit niet te willen doen, dikwijls het “Nederlandse” karakter van de Nederlander vervangen door juist “on-Nederlandse” eigenschappen. De Blokkers willen geen Nederlandse identiteit aanbieden maar doen, gewild of ongewild, toch aan dat spelletje mee.

Deze drie boeken beantwoorden niet de vraag naar de Nederlandse identiteit, noch de vraag naar de verhouding tussen geschiedenis en identiteit. Het is ook niet wat ze beogen, al begeven ze zich in het veld van discussie rondom die vragen. Wel bieden alle drie de boeken iets bijzonders: Van der Horst geeft een eerste uitwerking van de Canon van Nederland — met alle tekortkomingen die daarbij horen. *Verleden van Nederland* is een vlot en vooral mooi overzicht van de Nederlandse geschiedenis en *Nederland in 12 moorden*, ten slotte, is een welkome relativering van de huidige discussie over Nederlandse identiteit.

PIETER HUISTRA

JAN BLOKKER, JAN BLOKKER JR. & BAS BLOKKER, *Nederland in twaalf moorden. Niets zo veranderlijk als onze identiteit*, Contact, Amsterdam/Antwerpen, 2008, 255 p.

HAN VAN DER HORST, *Een bijzonder land. Het grote verhaal van de vaderlandse geschiedenis*, Bert Bakker, Amsterdam, 2008, 713 p.

GEERT MAK e.a., *Verleden van Nederland*, Atlas, Amsterdam/Antwerpen, 2008, 556 p.